

Amikor az apa megy GYES-re – Az apasági szabadság igénybevételének szabályozása és hatása

Orosz Adrienn

PhD-hallgató, Semmelweis Egyetem Doktori Iskola Mentális Egészségtudományi Tagozat

Absztrakt

A tanulmány szakirodalmi áttekintést ad az apasági szabadság és a gyermekgondozási szabadság apák általi igénybevételét lehetővé tevő jogi szabályozás elemeiről – kitérve az európai gyakorlatra –, illetve azon nemzetközi és hazai kutatási eredményekről, amelyek az apasági szabadság, a szülői szabadság apák általi igénybevételének családi életre, személyközi kapcsolatokra gyakorolt előnyeiről számolnak be. Az apasági szabadság igénybevétele nemcsak az apaság élményének intenzívebb megélésére, az apa-gyermek kötelék elmélyítésére, valamint a párkapcsolat megerősítésére hathat kedvezően, hanem csökkentheti a családon belüli munkamegosztás egyenlőtlenségét, továbbá javíthatja az anyák munkaerőpiaci helyzetét.

Kulcsszavak: apasági szabadság, apaszerep, gyermekgondozás, gondoskodó apaság

Bevezetés

Az utóbbi időben a szülői szerepek, a gyermekneveléssel kapcsolatos szerepvállalások változásával párhuzamosan az apaszerepről való gondolkodás jelentős átalakulásának lehetünk szemtanúi. Ma már számos kutatás foglalkozik a férfiak családon belüli szerepváltozásaival tekintettel arra is, hogy az apa hagyományos, a család anyagi biztonságát nyújtó szerepmeghatározása az utóbbi évtizedekben átalakult, megjelent az igény a gyermekei életében minél aktívabban résztvevő, gondoskodó apára (Drjenovszky & Sztáray Kézdy, 2021; Sztáray Kézdy & Drjenovszky, 2021a). Amellett, hogy az apák aktív részvétele a gyermekgondozásban pozitívan befolyásolja saját és házastársuk boldogságát, a pozitív érzelmi környezet megteremtésével a gyermekek jólétét is elősegíti. Mindemellett az apák aktív részvétele hozzájárul a családi dinamika és közös boldogság javulásához, amely a társadalmi elvárások egyre egyenlőbb szülői szerepek felé való elmozdulását mutatja (Lee, 2024).

Az elmúlt időszakban több olyan hiánypótló magyar tanulmány is született (például Takács, 2017; Makay & Spéder, 2018; Drjenovszky & Sztáray

Kézdy, 2020; Sztáray Kézdy & Drjenovszky, 2021a; Sztáray Kézdy & Drjenovszky, 2021b; Drjenovszky & Sztáray Kézdy, 2023a; Drjenovszky & Sztáray Kézdy, 2023b), amely a gyermekgondozással kapcsolatos feladatot vállaló magyar édesapák gondolkodását, a munkaerőpiacra való kapcsolatuk milyenségét, az aktívan törődő apai gyakorlatokat, továbbá a gyermekükkel otthon lévő apák családjában jelenlévő gondoskodásviszonyokat, az egalitárius családi szerepfelfogást feltételező modern apakép koncepcióját elemezte. Ezen, az aktív apaság tárgyában született, az otthonmaradás motivációit részben feltáró tanulmányoknak azért is tulajdoníthatunk kulcsfontosságú szerepet, mert a korábbi demográfiai kutatások, termékenységi elemzések elsősorban a nőkre fókuszáltak, ezért az édesapákról méltánytalanul kevés információval rendelkezünk. Tekintettel arra, hogy a gyermekvállalás kérdése nem kizárólag a párkapcsolatban élő nők döntése, hanem a férfiaké is, ezért indokolt, hogy a férfiak gyermekvállalásának elemzése is a társadalomtudományi kutatások fókuszába kerüljön (Makay & Spéder, 2018). A férfiak szülői szerepének tanulmányozása azért is fontos, mert a mai apáknak fokozott elvárásokkal kell szembenéznük az aktív szülői és társszülői szerepvállalások tekintetében, még akkor is, ha a gyermek elsődleges gondozója továbbra is az anya marad.

A magyar családtámogatási rendszer hosszú ideje lehetővé teszi az apák számára is, hogy a kisgyermek(e)i gondozása céljából otthon maradjon és ezzel egyidejűleg az anya térjen vissza a munkaerőpiacra. Egyes európai országok jogrendszere pedig ösztönzi az apák gyermekgondozásban való nagyobb részvállalását. Az apa otthonmaradását eredményező családi döntést legtöbb esetben azonban külső körülmények és belső motivációk egyaránt befolyásolják, tehát az elhatározás nem egyszerűsíthető le a karrier fontosságára az anya szemszögéből, illetve a család elsődlegességére az apai szempontból (Petényi, 2013; Sztárayné et al., 2019).

Ezen családi döntést megelőző mérlegelés során ugyanis az érvek és ellenérvek nem minden esetben a család bevétele szempontjából kedvezőbb anyagi természetű kérdésre korlátozódnak, hiszen kutatási eredmények alapján látható, hogy a család kedvezőtlenebb anyagi helyzetbe kerülése ellenére is az apa otthonmaradása mellett dönthet egy kisgyermeket nevelő pár. Egy interjú kutatás eredményei alapján is az látható, hogy a kisgyermekkel való otthonmaradást eredményező családi döntésben az anyagi szempontok nem annyira meghatározóak, mint ahogyan azok előzetesen feltételezhetőek voltak (Sztárayné et al., 2019). Az otthonmaradó apaság kérdéskörét vizsgáló hazai kvalitatív kutatási eredmények alapján azonban az elsődleges gondozóvá előlépő apai szerepkép még ritka jelenségnek tekinthető és elsősorban városi, felsőfokú végzettségű szülői körben jellemző (Sztáray & Drjenovszky, 2021a).

Szakirodalmi áttekintő tanulmányomban ismertetem az apasági szabadság és a gyermekgondozási szabadság apák általi igénybevételét lehetővé tevő jogi szabályozás elemeit – kitérve az európai gyakorlatra –, illetve azon

nemzetközi és hazai kutatási eredményeket, amelyek az apasági szabadság, a szülői szabadság apák általi igénybevételének családi életre, személyközi kapcsolatokra gyakorolt előnyeiről számolnak be.

A gyermekgondozási- és az apasági szabadság hazai szabályozása

Gyermekgondozási szabadság

Egy adott társadalom apa- és anyaszerepének meghatározására jelentős hatással van az adott társadalom jogi berendezkedése, a jóléti szolgáltatásokhoz való hozzáférés feltételrendszere. Jelenleg a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény III. fejezete rögzíti a gyermekgondozási támogatásokkal kapcsolatos szabályokat. E törvény – melynek alapvető célja a családok anyagi biztonságának elősegítése mellett a magyar nemzet népesedéspolitikai céljainak megvalósítása – keretében került szabályozásra egyebek mellett a gyermekgondozást segítő ellátás (GYES) is. A családtámogatási rendszer keretében alanyi jogon járó fix összegű juttatásként GYES-re jogosult az a szülő, aki gyermekét a saját háztartásában neveli a gyermeke harmadik életévének betöltéséig. E támogatási formát 1967-ben vezették be Magyarországon a korábnál lényegesen hosszabb távon finanszírozott szülői (akkor még csak anyai) fizetett szabadságként. A bevezetés okaként egyfelől a csökkenő termékenységi mutatók miatt szükségessé vált népesedéspolitikai akarat, másfelől foglalkoztatáspolitikai döntés jelölhető meg, ez utóbbiban megjelenik az állam által kijelölt nemi szereprendszer, vagyis a nők otthon maradása mellett a férfiak otthoni feladatellátásban való alacsony fokú részvétele figyelhető meg (Gregor, 2016).

A biztosítási jogviszonnal rendelkező szülők részére teljesített kifizetések körébe tartozik a gyermek második születésnapjáig járó keresetfüggő juttatás, a gyermekgondozási díj (GYED), melynek magyarországi bevezetésére 1985-ben került sor. A GYED – ellentétben a családtámogatási rendszer keretében alanyi jogon járó GYES-sel – az egészségbiztosítás ellátásainak keretében, kizárólag a biztosítottaknak havi rendszerességgel járó, jövedelemarányos pénzbeli ellátás, mely a szülő kieső jövedelmének pótlását célozza. A gyermekgondozási díjra való jogosultság feltételeit a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény szabályozza.

A gyermekgondozási támogatási formák közös szabályai körében került szabályozásra, hogy a gyermekgondozási támogatást a gyermekkel közös háztartásban élő szülők bármelyike igénybe veheti, vagyis jelenleg a gyermekgondozást célzó szülői szabadság (GYED, GYES) teljeskörűen megosztható az anya és az apa között. Az 1998. január 1-jével hatályát veszített, a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény (egységes szerkezetben a végrehajtására kiadott 89/1990. (V. 1.) MT rendelettel) T. 25/A. § (3) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a gyermekgondozási díjra a gyermek egyéves koráig csak az anya (egyedülálló apa), ezt követően a szülők bármelyike joga-

sult volt. Az 1998. január 1-jén hatályba lépett, a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény csak 2000. január 1-jétől rögzítette ismét a gyermekgondozási díjjal kapcsolatos szabályokat, a 42/A. § (1) bekezdés a) pontja szabályozza a gyermekgondozási díjra való jogosultság feltételeit, eszerint bármelyik biztosított szülő jogosult a gyermekgondozási díjra, ha a gyermekgondozási díj igénylését – a gyermeket szülő anyja esetén a szülést – megelőzően két éven belül 180 napon át biztosított volt. E jelenleg is hatályos törvény a korábbi szabályozással lényegében azonosan szabályoz, a gyermekgondozási díjra való jogosultságot bármelyik biztosított szülő számára biztosítja, ha a gyermek születését megelőző két éven belül 365 napon át biztosított volt.

A GYED havi összege a kereset 70%-a, de maximálisan megállapítható összege havonta legfeljebb a mindenkori minimálbér kétszeresének 70%-a lehet (a GYED 2024. évi felső határa havi bruttó 373 520,- Ft), amely körülbelül a 2023. évi teljes munkaidős bruttó átlagkereset (571 200 Ft)¹ 65,39%-ának felel meg. A fix összegű GYES lényegesen alacsonyabb (ennek összege évek óta változatlan, 2023-ban 28 500 Ft volt, ami körülbelül a teljes munkaidős átlagkereset 5%-ának felelt meg). 2016 óta a GYED Extra keretében a szülői szabadság alatti pénzbeli ellátásban részesülő szülők a gyermek 6 hónapos korától korlátlan munkaidőben dolgozhatnak, anélkül, hogy ellátásuk csökkenne, vagy megszűnne az arra való jogosultságuk (OECD, 2020). A GYED-et igénylő férfiak aránya 2021-ben 22,6% (Drjenovszky & Sztáray Kézdy, 2023), a GYES-t igénylők aránya pedig 5,7% ugyanebben az időszakban (Drjenovszky & Sztáray Kézdy, 2023b; Sztáray Kézdy, 2024).

A fentiek alapján látható, hogy a modern apaság eszméjének fokozatos előtérbe kerülése ellenére a gyermekgondozási szabadság apák általi igénybevétele nem terjedt el széleskörűen, főként az anyák a gyermekgondozási ellátásban részesülők, bár a gyermekgondozási támogatás igénybevételére bármelyik szülő jogosult.

Apasági szabadság

Magyarországon 2002-ben került bevezetésre az apasági szabadság, amely öt nap fizetett és 100%-ban térített szabadnapot jelent az apák számára gyermekük születése esetén. A Kormány 2022. évi őszi törvényalkotási programjában szerepelt az egyes foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról szóló törvényjavaslat, a szabályozás célja a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról és a 2010/18/EU tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2019/1158 irányelv jogharmonizációs célú átültetése. Az akkori technológiai és ipari miniszter 2022. november 2. napján nyújtotta be az Országgyűlés elnökének az egyes foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról szóló törvényjavaslatot, amelynek eredményeként 2023. január 1-jei hatállyal megtörtént az uniós irányelv magyar jogrend-

¹ <https://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok/ker/ker2312.html>

be ültetése. Az egyes foglalkoztatási tárgyú törvények, például a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény, az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló törvény, a közszolgálati tisztviselőkről szóló törvény, a munka törvénykönyvéről szóló törvény – az uniós irányelvnek megfelelően – úgy módosultak, hogy az apasági szabadság az eddigi öt munkanapról tíz munkanapra bővült, a szabadság második öt napjára – ellentétben a 100%-osan térített első öt nappal - azonban mindössze a fizetés 40%-a jár, a szülői szabadság idejére pedig mindössze 10%-a. (Drjenovszky & Sztáray Kézdy, 2023b; Sztáray Kézdy, 2024)

A Szonda Ipsos által 2009 őszén felvett, a korábbi ISSP-kutatások (International Social Survey Programme) kérdéseire építkező, a családon belüli munkamegosztással, a nők és férfiak szerepeivel kapcsolatos kérdőíves felmérés elemzése (Gregor, 2016) alapján a kérdezettek közel fele elegendő mennyiségűnek ítélte az akkori ötnapos apasági szabadságot, a női válaszadók azonban nagyobb eséllyel tartoztak azok közé, akik az akkorinál hosszabb apasági szabadságot tartottak kedvezőbbnek. Megállapítást nyert továbbá az is, hogy azok a férfiak támogatják az apasági szabadság időtartamának növelését, akik eleve támogatják a férfiaknak a gyermeknevelésben való aktívabb szerepvállalását.

Egyes társadalompolitikai elképzelések társadalmi támogatottságát vizsgáló, *A magyar állampolgárok viszonyulása a liberális szakpolitikákhoz* című, a 21 Kutatóközpont vegyes módszertani megközelítést alkalmazó (kérdőíves és fókuszcsoportos interjú) kutatása (Kiss et al., é.n.) – egyebek mellett – arra kereste a választ, hogy mely kérdésekben igényelnek magas fokú állami beavatkozást a magyar állampolgárok. A kutatás eredményei alapján az apasági szabadság hosszabb időre történő kiterjesztése a második legnépszerűbb szakpolitikának tekinthető. E szakpolitikai kérdést a nők jobban támogatták és a kérdésben leginkább érintett korosztály (a 18 és 29, valamint a 30 és 39 év közöttiek) az apasági szabadság kiterjesztésének fontosságát magasabb pontra értékelte, mint az idősebb, 65 év feletti korosztály.

A fentiekben tehát a magyar családpolitikai rendszer keretében szabályozott, a szülők között szabadon megosztható, igen nagyvonalú gyermekgondozási szabadság és a gyermek születése esetén járó tíz napos fizetett apasági szabadság kérdéseiről esett szó, az úgynevezett át nem ruházható apa-hónapok igénybevételét a magyar jogrend nem szabályozza, az e jogintézménnyel kapcsolatos európai gyakorlat bemutatására az alábbiakban kerül sor.

Az apasági szabadság, az apa-hónapok európai gyakorlata

Az Európai Parlament elé kerülő 2008-as demográfia válságról szóló jelentésben az Európai Unió tagországai számára készítendő, az apasági szabadsághoz való jog bevezetésének támogatására irányulóan ajánlások megfogalmazására kapott felhatalmazást az Európai Bizottság. Az intézkedés okaként az fogalmazódott meg, hogy az apaság védelme érdekében javítani szüksé-

ges az európai jogi szabályozást az apák családi életbe való bevonódásának támogatása érdekében. A férfiaknak a háztartással és a gyermekneveléssel kapcsolatos munkákban való szerepvállalásának átalakulása, illetve növekedése ma elsősorban Európa észak-nyugati országaiban figyelhető meg (például Svédországban, Izlandon, Dániában vagy Hollandiában). Főként ezen országok társadalmában jellemző a férfiaknak a gyermeknevelésben vállalt szerepének növekedése, annak okán, hogy ezen országokban a nők munkaerőpiaci integrálását elősegíti a kisgyermekes családoknak nyújtott állami támogatások rendszere (Szalma & Takács, 2022).

A gyermekgondozás céljából igényelt szabadság jelentős része az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) legtöbb tagállamában (így Magyarországon is) megosztható az apák és anyák között. Az anyák által igényelt szabadság túlsúlya okán azonban az apák aktívabb részvételét, a gyermekgondozásban való nagyobb részvállalását, ezzel egyidejűleg pedig az anyák munkahelyi távolléti idejének csökkentését ösztönözve egyre több ország határoz az úgynevezett apa-hónapok bevezetéséről. Ennek lényege abban áll, hogy a gyermekgondozás rendszerében individualizált elemként jelenik meg a szülők által igénybe vehető gyermekgondozási szabadság oly módon, hogy az nem ruházható át a másik félre (Koltai, 2010). Hangsúlyozandó, hogy azokban az országokban, ahol a szülői szabadságok újragondolásának eredményeként a gyermekgondozásban betöltött aktívabb szerepre ösztönzik az apákat azzal, hogy át nem ruházható szabadságot igényelhetnek, a férfiak intenzívebben megélhetik az apaság élményét emellett, hogy az anyák számára is kedvezőbben alakul a munka és a magánélet egyensúlyának megvalósítása (Koltai, 2010).

A szülők között megosztható gyermekgondozási támogatás 1974-ben került bevezetésre Svédországban (Szalma & Takács, 2022), ahol kiemelten fontos társadalmi kérdés volt az apák gyermekgondozásban betöltött aktívabb szerepének ösztönzése. 1995-ben a gyermekgondozási szabadság individualizálása céljából szabályozták az úgynevezett „apa-hónap” intézményét, amelyet 2002-ben két hónapra bővítettek, ennek lényege abban áll, hogy az apákra vonatkozó gyermekgondozási szabadságot csak és kizárólag az apa veheti igénybe, az anyákra való átruházása, átadása nem lehetséges (Koltai, 2010).

Norvégiában 1993-ban jelent meg az apakvóta intézménye, amely a gyermekgondozási feladatok szülők közötti megosztását feltételező gyermekgondozási juttatás igénybevételét szabályozta, ennek keretében a juttatások bizonyos részét kizárólag az apa igényelheti, ennek elmulasztása esetén a család elesik a juttatástól (Szalma & Takács, 2022).

Németországban 2001-ben vezették be azt a rugalmasnak tekinthető gyermekgondozási rendszert, amely lehetővé tette, hogy a kisgyermek gondozása céljából a munkahelytől való távollét utolsó 12 hónapját a szülők megosztva vehessék igénybe. Ez a kormányzati intézkedés a nemek közti kedvezőbb munkamegosztás szempontjából azonban nem járt együtt a várt

eredménnyel, erre hivatkozással 2007-ben az apák gondozásba bevonódását erősítendő, széles politikai támogatottsággal került bevezetésre az anyákra át nem ruházható úgynevezett „apa- hónapok” intézménye, amely azt teszi lehetővé, hogy a munkahelytől való távollét időtartama 2 hónappal meghosszabbítható, amennyiben azt kizárólag az apa veszi igénybe. Az eredmény jól látható, ugyanis míg 2006-ban az igénylők mindösszesen 3%-a volt férfi, addig 2008-ban már 13,7 %-a (Koltai, 2010).

Franciaországban az apasági szabadság bevezetését három alapelv vezérelte, a nemek közötti egyenlőség előmozdítása, az apa-gyermek kötelék létrejöttének elősegítése, az apai jogok megerősítése. Egy, az apasági szabadság igénybe nem vétele mögött rejlő mechanizmusokat vizsgáló francia kutatás (Sponton & Dutreuilh, 2023) eredményei alapján a 11 napos apasági szabadság igénybevétele a jó apaság normáját testesíti meg, vagyis olyan, a gyermek életébe bevonódó apákra vall, akik szorosan kötődnek gyermekeikhez. A megkérdezett apák szemszögéből az apasági szabadság igénybevételének központi motívuma a gyermekhez fűződő kötődés kialakulásának igénye, az apai részvételt bizonyító, szimbolikus jelenség. A kutatás eredményei alapján az apasági szabadság igénybe nem vétele azzal a félelemmel áll összefüggésben, hogy az apasági szabadság igénybevétele miatti távollét (11 nap) veszélyeztetheti az apák családfenntartó szerepét. Az apasági szabadság igénybevételének elmulasztása összefügg a munkahelyi elvárásokkal. A kutatás arra is rávilágít, hogy az apasági szabadságot nagyobb arányban veszik igénybe azok az apák, amelyek szülőtársai (az anyák) magasabb iskolai végzettségűek.

Az apasági szabadság igénybevételében tapasztalható társadalmi különbségek változását Spanyolországban vizsgáló kutatás arra a következtetésre jutott, hogy a spanyol „apák hónapja” (apasági szabadság) a foglalkoztatott apák 80%-a számára társadalmi normává vált annak modellje okán. További következtetése a kutatásnak, hogy a legkevésbé képzett apák a bizonytalanabb foglalkoztatási státuszuk okán élnek az apasági szabadság lehetőségével (Jurado-Guerrero & Muñoz-Comet, 2021).

Más országokhoz képest Ausztria meglehetősen nagyvonalú gyermekgondozási juttatásokat kínál, beleértve a hosszú szülői szabadság időszakát is. Ezen túlmenően bevezetett egy úgynevezett partnerségi bónuszt a gyermekgondozási juttatásokat 50:50 vagy 60:40 arányban megosztó szülők számára, azonban ezen kedvezményeket igénybe vevő párok száma még mindig alacsonynak számít. A gyermekgondozási juttatásokat megosztó szülőkkel készített interjúk kutatás eredményei azt mutatják, hogy az apák jelentős része továbbra is mellékállásban dolgozott, miközben részesült a gyermekgondozási segélyben, összhangban a munkáltatók körében uralkodó feltételezéssel, miszerint a férfi a legfőbb családfenntartó. Ezzel szemben az anyáknak erősen fel kellett lépniük annak érdekében, hogy továbbra is dolgozhassanak a szülőségre való áttérés korai szakaszában. Egyéni szinten és meghatározott területeken azonban az osztrák szülők sikeresen le tudták küzdeni a hagyó-

mányos nemek közötti egyenlőtlenségeket a munka és a család összeegyeztetésében az újonnan bevezetett gyermekgondozási segélyek segítségével (Mauerer, 2023).

A fizetett szabadsághoz való hozzáférés azért fontos tényező, mert az apák sokkal nagyobb valószínűséggel veszik ki a szabadságot, ha az fizetett, és az időt kifejezetten az apák számára tartják fenn (Haas & Hwang, 2019). Az apák szabadságával kapcsolatos attitűdkutatás eredményei alapján az OECD országokban nagyrészt támogatják azokat a szakpolitikákat, amelyek lehetőséget biztosítanak az apai szerepvállalás fokozására.

Az apasági szabadság családi életre, személyközi kapcsolatokra gyakorolt hatása

Az apák családi életbe való bevonódását ösztönző európai gyakorlatot látva kétségtelen előnyökkel jár az apasági szabadság igénybevétele, nemcsak az apaság élményének intenzívebb megélésére, az apa-gyermek kötelék kialakulására, elmélyítésére, valamint a párkapcsolat megerősítésére hathat kedvezően, hanem csökkentheti a családon belüli munkamegosztás egyenlőtlenségét, továbbá javíthatja az anyák munkaerőpiaci helyzetét.

Az apasági szabadság kérdéskörét érintő szisztematikus szakirodalmi áttekintő tanulmány (Pizarro & Gartzia, 2023) a téma fontosságát azzal indokolja, hogy a férfiak távolléti szabadságáról (apasági szabadság) szóló nyilvános viták és kutatások az utóbbi években egyre nagyobb teret hódítanak. Gyakorlati szakemberek és tudósok egyaránt tényekkel alátámasztott válaszokat keresnek arra, hogy az apasági szabadság segíthet-e leküzdeni és ha igen, akkor hogyan a családon belüli munkamegosztás egyenlőtlenségét. Egyre nagyobb érdeklődés övezi továbbá azon tényezők azonosítását, amelyek megkönnyítik a férfiak számára az apasági szabadság igénybevételét. Ezen áttekintő tanulmány négy kategória (a gyermekekkel való kapcsolatra gyakorolt hatások; az egészségre gyakorolt hatások; a családi és házastársi kapcsolatokra gyakorolt hatások; a karrierépítésre gyakorolt hatások) mentén vizsgálja az apasági szabadság hatásait.

Számos kutatás (például Cygan-Rehm et al., 2018) igazolja, hogy az apasági szabadság pozitív hatást gyakorol az apa-gyermek kötődési kapcsolat alakulására, kedvezően hat továbbá a gyermekek apai bevonódással kapcsolatos percepcióira, az apa-gyermek kommunikációval kapcsolatos megítélésére, továbbá az apa-gyermek közelségre, ezen összefüggéseket legalább részben az apák elkötelezettsége, a szülői kapcsolattal való elégedettség és az apai identitás magyarázza (Petts et al., 2020). A gyermekkel való szoros, bizalmi kapcsolat kialakulása mellett az otthon töltött időszak erős érzelmi töltetű megnyilvánulásairól is beszámoltak az otthonmaradó apák (Sztáray & Drjenovszky 2021a). Az apasági szabadság igénybevétele és a szabadság hossza pedig pozitívan kapcsolódik az apák elkötelezettségéhez és felelősségvállalásához (Knoester et al., 2019; Cabrera et al., 2004). Knoester és

munkatársai kutatásának (2019) következtetése szerint az apasági szabadság igénybevételének kiterjesztése ösztönözheti az apák későbbi nagyobb fokú gyermekgondozásban való részvételét, különösen a nem helyben lakó apák körében.

Az apa-gyermek kötődési kapcsolat alakulására gyakorolt pozitív hatásán túl igazolható az apasági szabadság igénybevételének a szülői párkapcsolati elégedettségre gyakorolt hatása. Kutatási eredmények (Cygan-Rehm et al., 2018) alapján az apasági szabadság igénybevételének az egyedülálló anyaságot, azaz házastárs vagy élettárs nélküli családi létforma esélyét csökkentő hatása is igazolódik. Az apasági szabadság igénybevétele kedvezően függ össze továbbá a szülők párkapcsolati elégedettségéről szóló beszámolóival, illetve hatással lehet a szülői kapcsolatokra, különösen az anyák apákkal való kapcsolatáról alkotott képre (Petts & Knoester, 2018).

Az otthonmaradás következményeként a szülőitársak nemcsak az egymás iránt tanúsított empátia növekedéséről, egymás feladatainak kölcsönös megértéséről, mélyülő szülői szövetségről, hanem a szülői szerepek egyenrangúvá válásáról is beszámoltak. Egyes apák, amellet, hogy az anyákkal szemben empatikusabbá váltak, a nem fizetett munka megbecsüléséről is beszámoltak. A párok közötti kohéziót erősítő tényezőként fogalmazódik meg az otthonmaradó apák dolgozó (különösen a vezető beosztású) anyákat támogató attitűdje (Sztáray & Drjenovszky, 2021a). Kenyérkereső nők és otthonmaradó férjeik mélyinterjú kutatásának eredményei azt mutatják, hogy azokban az esetekben, amikor a férj marad otthon és a nő válik elsődleges kenyérkeresővé, az intenzívebb apai bevonódásból adódóan pozitív változás figyelhető meg a családi életre vonatkozóan, mindez pedig a hagyományos nemi alapú egyenlőtlenség csökkenéséhez, kiegyensúlyozottabb otthoni munkamegosztáshoz és kiegyenlített szülői felelősséghez vezető faktor lehet (Chesley, 2011).

Az apai szülői szabadság igénybevétele a termékenységet is befolyásolhatja azáltal, hogy enyhíti a nők otthoni munkaterheit, ezáltal fokozza a gyermeknevelés és a női foglalkoztatás összeegyeztethetőségét. Növelheti továbbá az apák érdeklődését a gyermekek és a gyermekgondozás iránt, emellett az is kimutatható, hogy a gyermekvállalás folytatására egyaránt hatással van (Duvander et al., 2020).

Kutatási eredmények igazolják, hogy az apasági szabadság igénybevétele az apákra is hatással van, a kisgyermekéért viselt felelősségben részt vállaló és a legalább hat hónapos szülői szabadságot igénybevevő apák apaképe az egyenlőség és a megosztott szülői szerepvállalás irányába változott. A kutatás következtetése szerint a magyarázat az osztály, a státuszhelyzet, a foglalkozás, valamint az élethez és a karrierhez való hozzáállás kombinációjában keresendő (Johansson, 2011).

A fentiekén túl az apák szülői szerepét megerősítő kutatási eredmény is fontosnak tekinthető, ugyanis, ha az apák az anyákhoz strukturálisan hasonló módon élik meg a szülőiségre való áttérést, akkor az anyákhoz hasonló mó-

don gondolkodnak a szülői szerepvállalásról és valósítják meg azt. Azáltal, hogy az apasági szabadság igénybevétele okán az apák a gyermekgondozás mindennapi valóságában részt vesznek a munkahelyi korlátoktól mentesen, a hosszabb gyermekkel töltött idő biztosítja az apák számára a szükséges teret ahhoz, hogy kifejlesszék a szülői készségeket és felelősségtudatot, ami lehetővé teszi számukra, *hogy aktív társszülők legyenek*, nem pedig az anyák segítői, mindez pedig az apai kompetencia élményére is hatással van. A kutatás következtetése szerint mindez hozzájárul a nemek közötti igazságosabb munkamegosztás kialakításához (Rehel, 2014).

Mélyinterjúk kutatás apai narratíváiból az is látszik, hogy az apa otthonmaradása mindkét szülő számára biztosíthatja a munka és magánéleti egyensúly elérését (Drjenovszky & Sztáray, 2023b).

Összegzés

A kutatási előzmények alapján látható, hogy az apa otthonmaradására vonatkozó kérdés nem korlátozódik az apák kisgyermekkel kapcsolatos életútjának megértésére, hanem összefüggésbe hozható a társadalmi és nemi egyenlőtlenségek, továbbá a háztartási munkamegosztás, a munkaerőpiaci foglalkoztatás, a kereseti és gondoskodási egyenlőtlenség kérdésével, valamint a társadalom értékrendjével, valamint a családpolitikával egyaránt.

A szülői szabadság apák általi igénylésének ösztönzése, elterjedése elősegíthetné a kétkeresős-kétgondozós családmódel szélésebb körű gyakorlati megvalósulását, az apák gondozói szerepének társadalmi elfogadottságát, a férfiak otthoni feladatellátásban való nagyobb fokú részvételének társadalmi támogatottságát, továbbá a munka-magánélet harmonikus egyensúlyának megteremtésével a családok által tervezett gyermekszám megszületését.

Irodalom

- Cabrera, N. J., Ryan, R. M., Shannon, J. D., Brooks-Gunn, J., Vogel, C., Raikes, H., Tamis-LeMonda, C. & Cohen, R. (2004). Low-Income Fathers' Involvement in Their Toddlers' Lives: Biological Fathers From the Early Head Start Research and Evaluation Study. *Fathering: A journal of theory, research & practice about men as fathers*, 2(1), 5–36. <https://doi.org/10.3149/fth.0201.5>
- Chesley, N. (2011). Stay-at-home fathers and Breadwinning mothers. *Gender & Society*, 25(5), 642–664. <https://doi.org/10.1177/0891243211417433>
- Cygan-Rehm, K. Kuehnle, D., & Riphahn, R. T. (2018). Paid parental leave and families' living arrangements. *Labour Economics*, 53, 182–197. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2018.05.008>
- Drjenovszky, Z. & Sztáray Kézdy, É. (2020). Apák a munkaerőpiacon kívül. *Munkaügyi Szemle*, 2020/december 1-4.

- Drjenovszky Z. & Sztáray Kézdy É. (2021). Kisgyermekes szülők a munkaerőpiacon: Otthonlévő apák – Dolgozó anyák (I. rész), Otthonlévő apák tapasztalatai. *Új munkaügyi Szemle*, 2(4), 31–42.
- Drjenovszky, Z., & Sztáray Kézdy, É. (2023a). The distribution of unpaid domestic work in Hungarian stay-at-home father—working-mother families. *Social Sciences*, 12(3), 116. <https://doi.org/10.3390/socsci12030116>
- Drjenovszky Z. & Sztáray Kézdy É. (2023b). A munka és a magánélet közti egyensúly alakulása a kisgyermekkel otthon lévő apák családjában. *Szociológiai szemle*, 33(2), 29–55. <https://doi.org/10.51624/szocszemle.2023.2.2>
- Duvander, A., Lappégard, T. & Johansson, M. (2020). Impact of a reform towards shared parental leave on continued fertility in Norway and Sweden. *Population Research and Policy Review*, 39(6), 1205–1229. <https://doi.org/10.1007/s11113-020-09574-y>
- Gregor A. (2016). A nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök a 2000-es években Magyarországon. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 6(1), 89–111. <https://doi.org/10.15476/elte.2014.124>
- Haas, L. & Hwang, C. P. (2019). Workplace support and European fathers' use of state policies promoting shared childcare. *Community, Work & Family*, 22(1), 1–22. <https://doi.org/10.1080/13668803.2019.1569353>
- Jurado-Guerrero, T. & Muñoz-Comet, J. (2021). Design matters most: Changing social gaps in the use of fathers' leave in Spain. *Population Research and Policy Review*, 40(3), 589–615. <https://doi.org/10.1007/s11113-020-09592-w>
- Kiss, K. D., Herskovits D. & Torzsa G. (é.n.). *A magyar államok viszonyulása a liberális szakpolitikákhoz. 21 Kutatóközpont - FNF-21 Kutatóközpont*. https://www.21kutatokozpont.hu/wp-content/uploads/2021/11/fnf_3.pdf (2024. 04. 13.)
- Koltai L. (2010). Babázó apák. In Szikra D. (Ed.), *Családpolitikák változóiban* (pp. 68–78). Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.
- Knoester, C., Petts, R. J. & Pragg, B. (2019). Paternity leave-taking and father involvement among socioeconomically disadvantaged US fathers. *Sex Roles*, 81(5–6), 257–271. [10.1007/s11199-018-0994-5](https://doi.org/10.1007/s11199-018-0994-5)
- Lee, Y. E. (2024). Childcare sharing and family happiness: analyzing parental and child well-being in the actor-partner interdependence model. *Frontiers in Public Health*, 12, <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1361998>
- Mauerer, G. (2023). Paid Parental Leave in Correlation with Changing Gender Role Attitudes. *Social Sciences*, 12(9), 490. <https://doi.org/10.3390/socsci12090490>
- Makay Z. & Spéder Z. (2018). Apaság: A férfiak gyermekvállalása és családi szerepei. In Monostori J., Óri P. & Spéder Zs. (Eds.), *Demográfiai portré 2018: Jelentés a magyar népesség helyzetéről* (pp. 65–82). KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- OECD (2020) *Foglalkoztatás 2020*. (<https://www.oecd.org/gender/Summary-Inception-Hu.pdf> (2024.04.13.))

- Petts, R. J., Knoester, C. & Waldfogel, J. (2020). Fathers' paternity leave-taking and children's perceptions of father-child relationships in the United States. *Sex Roles*, 82, 173-188. <https://doi.org/10.1007/s11199-019-01050-y>
- Petts, R. J. & Knoester, C. (2018). Paternity leave and parental relationships: Variations by gender and mothers' work statuses. *Journal of Marriage and Family*, 81(2), 468–486. <https://doi.org/10.1111/jomf.12545>
- Pizarro, J. & Gartzia, L. (2024). Paternity leave: A systematic review and directions for research. *Human Resource Management Review*, 34(1), 101001. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2023.101001>
- Rehel, E. M. (2014). When dad stays home too: Paternity leave, gender, and parenting. *Gender and Society*, 28(1), 110–132. <https://doi.org/10.1177/0891243213503900>
- Sponton, A. & Dutreuilh, C. (2023). Reluctant Fathers? A Mixed-Methods Approach to Grasp the Diversity of Mechanisms Behind Paternity Leave Non-Take-Up. *Population*, 78(1), 83–116.
- Szalma I. & Takács J. (2022). *Családszociológiai mozaik*. Szociológiai tudástár 13. A Debreceni Egyetem BTK Szociológia és Szociálpolitika Tanszékének sorozata Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Sztárayné Kézdy É., Drjenovszky Zs. & Dupcsik, Cs. (2019) Miért megy az apa GYES-re? In Furkó, P. & Szathmári, É. (Eds.), *Népszerű tudomány, tudománynépszerűsítés: A Károli Gáspár Református Egyetem 2019-es évkönyve* (pp. 220–232). L'Harmattan.
- Sztáray Kézdy É. & Drjenovszky Zs. (2021a). Gondoskodásviszonyok a gyermekükkel otthon lévő apák családjaiban Magyarországon, *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 11(4), 138–161. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2021.4.138>
- Sztáray Kézdy É. & Drjenovszky Zs. (2021b) Hungarian Stay-at-Home Fathers: A New Alternative for Family Wellbeing, *Social Sciences*, 10(6), 197. <https://doi.org/10.3390/socsci10060197>
- Sztáray Kézdy É. (2024) A magyar családtámogatási rendszer az apák szemszögéből. In Drjenovszky Z., Sztáray Kézdy É. & Török, E. (Eds.), *Kutatás, képzés, közösség. A Károli Gáspár Református Egyetem Szociológia Tanszékének jubileumi tanulmánykötete*. L'Harmattan.
- Takács J. (2017). Aktívan törődő apák Magyarországon. *Szociológiai Szemle*, 27(3), 104–126.

Orosz, A.**When the father takes parental leave
– Regulation and impact of paternity leave**

This study offers a review of the literature – including European practice – on the elements of the law allowing fathers to take paternity leave and parental leave –, and of national and international research on the benefits of paternity leave and parental leave for family life and interpersonal relationships. Taking paternity leave can not only have a positive effect on intensifying the experience of fatherhood, deepening the father-child bond and strengthening the couple relationship, but it can also reduce inequalities in the division of labour within the family and improve mothers' position in the labour market.

Keywords: paternity leave, paternal role, childcare, caring fatherhood

Orosz Adrienn: <https://orcid.org/0009-0005-4353-9019>